คนตาบอด : ห้องสมุดให้บริการอย่างไร

*เรวดี เรืองประพันธ์**

โรงเรียนสอนคนตาบอดแห่งโอเวอร์บรูค เป็นโรงเรียนเอกชนตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1834 ปัจจุบันตั้งอยู่ในรัฐฟิลาเดลเฟีย มีอายุมากกว่า 150 ปี ตัวอาคารออกแบบเป็นสถาปัตยกรรมแบบสเปน

ห้องสมุดของโรงเรียนสอนคนตาบอดแห่งโอเวอร์บรูค ตั้งอยู่ในอาคารกลาง มีสวนขนาบสองข้าง ไม่ว่าผู้ใช้ห้องสมุดจะมาจากส่วนใดของบริเวณโรงเรียนก็ตาม สามารถมาถึงห้องสมุดได้อย่างสะดวก บริเวณห้องสมุดมี 2 ชั้นประกอบไปด้วย ห้องหนังสือวิชาชีพ ห้องหนังสือขนาดใหญ่ มุมหนังสือเด็กอนุบาล ห้องหนังสืออ้างอิง ห้องเพื่อการอ่านและการฟัง จากชั้นล่างเพื่อขึ้นไปชั้นที่สองของห้องสมุดจะมีทั้งบันไดและลิฟต์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่คนพิการ

ห้องสมุดกับงานบริการผู้ใช้ที่มีความแตกต่างกัน

ห้องสมุดนี้บริการผู้ใช้ที่มีความแตกต่างกันหลายกลุ่ม เช่น หน่วยงานเด็กอนุบาล ซึ่งมีงานรับผิดชอบเด็กอายุระหว่าง 2-6 ปี เป็นหน่วยงานที่มีการใช้ห้องสมุดมากที่สุด หน่วยงานเด็กพิการต้องทำงานที่สนองตอบความต้องการของเด็กพิการด้านร่างกายและเด็กตาบอด ส่วนเด็กระดับมัธยมก็ต้องได้รับการดูแลเพื่อแนะนำไปสู่การเรียนต่อระดับวิทยาลัยหรือการเข้าสู่สายงานอาชีพ นอกจากนั้น เมื่อสี่ปีก่อนทางโรงเรียนได้เพิ่มโปรแกรมการเรียนสำหรับนักเรียนชาติอื่นๆ ขึ้นมาอีก ดังนั้น ในปีนี้ จึงมีนักเรียนจากประเทศต่าง ๆ จำนวน 11 ประเทศเข้ามาศึกษาในโรงเรียนนี้ เด็กกลุ่มนี้จะเรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองและเรียนเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์

จากลักษณะหลากหลายของผู้ใช้ห้องสมุดดังกล่าว ทำให้นโยบายของห้องสมุดต้องเปิดกว้าง ต้องทำการเร่งเร้าด้านการเรียน - การสอนให้กับสมาชิกของห้องสมุดแต่ละกลุ่มไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะเป็นครูหรือนักเรียนในโรงเรียนแห่งนี้ก็ตาม

---

*เรวดี เรืองประพันธ์ บรรณารักษ์ 5 หัวหน้างานดรรชนีและสาระสังเขปวารสารและเอกสาร ฝ่ายวารสารและเอกสาร สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง

การอ่านของคนตาบอด

ในโรงเรียนคนตาบอดนี้ ทรัพยากรห้องสมุดจะสะท้อนวิถีชีวิตให้กับสิ่งที่นักเรียนตาบอดมีโอกาสอ่าน หนังสือหลักสูตรการเรียนอักษรเบรลเป็นสิ่งที่ห้องสมุดต้องจัดหาเข้ามาเป็นทรัพยากรพื้นฐานของห้องสมุด ทั้งแบบการพิมพ์ขนาดพิเศษและแบบการพิมพ์ขนาดธรรมดา เหตุผลก็เพราะคนตาบอดทุกคนมีสิทธิเป็นสมาชิกห้องสมุดสำหรับคนตาบอดและคนพิการแห่งชาติ ซึ่งห้องสมุดโรง-เรียนสอนคนตาบอดแห่งโอเวอร์บรูคมีสิทธิใช้บริการยืมระหว่างห้องสมุดระหว่างประเทศด้วย รายชื่อทรัพยากรห้องสมุดจะมีทั้งชนิดพิมพ์ด้วยอักษรธรรมดาและอักษรเบรล ดังนั้น ครูที่สอนเด็กพิการด้านร่างกายแต่สายตาปกติและสอนเด็กตาบอด สามารถสั่งให้นักเรียนทั้ง 2 กลุ่มนี้ ไปอ่านหนังสือรายชื่อเดียวกันได้ หนังสือในห้องสมุดแห่งนี้มีทั้งแบบบันทึกลงเทป และบันทึกลงแผ่นเสียงเรียกว่า "หนังสือเสียง" แต่นักเรียนไม่ค่อยนิยมนักทั้ง ๆ ที่สะดวกในการเคลื่อนย้ายและการฟัง พวกนัก-เรียนที่สนใจการอ่านเพื่อการพักผ่อนพากันเพลิดเพลินจากการอ่านหนังสืออักษรเบรลประกอบการฟังเทปหรือแผ่นเสียงมากกว่า

มุมหนังสือเด็กอนุบาล ห้องสมุดจะจัดหาหนังสือเข้ามา 3 ลักษณะ คือแบบอักษรธรรมดา แบบอักษรเบรล และแบบผสมคือจะมีทั้งอักษรธรรมดาและอักษรเบรลปรากฏอยู่บนหน้าเดียวกัน จัดพิมพ์ด้วยตัวอักษรขนาดกลางซึ่งคนสายตาปกติจะอ่านเรื่องราวภายในตัวเล่มให้แก่เด็กตาบอดที่ยังไม่สามารถอ่านอักษรเบรลได้ด้วยตนเองฟัง แม้ว่าเด็กเหล่านี้จะยังอ่านด้วยตนเองไม่ได้ แต่อย่างน้อยเขาก็สามารถลูบคลำจุดเล็ก ๆ เหล่านั้น ทำให้เขาคุ้นเคยกับอักษรเบรล หนังสือนิทานและหนังสือสำหรับเด็กเล็กบางเล่มมีการประดิษฐ์เป็นพิเศษ เมื่อมีการเล่าเรื่องในตัวเล่มแล้วเด็กตาบอดตัวเล็ก ๆ จะสามารถไป "ถูหรือขูดขีด" ภาพในเรื่องแล้วเขาจะได้สูดกลิ่นภาพที่เขาเอานิ้วไปสัมผัส เพื่อทราบว่ากลิ่นของไอสครีมรสวนิลา หรือผลไม้ชื่อกล้วยหอมนั้นมีกลิ่นเช่นไร ช่วยเพิ่มความสนุกสนานให้แก่เด็กขนาด 2-6 ขวบในการฟังการเล่าเรื่องจากหนังสือยิ่งขึ้น

ห้องหนังสืออ้างอิง

ห้องหนังสืออ้างอิงจะมีหนังสืออ้างอิงที่นิยมใช้ในห้องสมุดทั่วไป แต่ห้องสมุดแห่งนี้จะมีทั้งชนิดอักษรเบรลและอักษรธรรมดา เช่น พจนานุกรมชื่อ Thorndike Junior Dictionary

พิมพ์เป็นอักษรเบรลมีจำนวน 22 เล่ม ถือกันว่าเป็นพจนานุกรมที่มีชื่อเสียงมากรายชื่อหนึ่ง ส่วนพจนานุกรมและสารานุกรมรายชื่ออื่น ๆ จะมีบริการในรูปแบบของเทปบันทึกเสียงพร้อมกับมีดรรชนีแบบพิเศษช่วยให้เข้าถึงข้อมูลที่ต้องการ นักเรียนส่วนใหญ่จะเรียนรู้การใช้เครื่องมือพิเศษพวกนี้ได้อย่างรวดเร็ว แต่ก็มีหนังสืออ้างอิงบางชื่อ จัดหาเข้ามาเฉพาะการพิมพ์ด้วยอักษรธรรมดา ซึ่งต้องช่วยอ่านให้นักเรียนฟัง สำหรับคนตาบอดแล้ว ความแตกต่างระหว่างการอ่านและไม่ได้อ่านมักจะขึ้นอยู่กับระดับของจินตนาการที่แตกต่างกัน จอภาพของจินตนาการอาจเปิดรับจากความเชื่อถือของการเห็นข้อเปรียบเทียบหรือข้อแตกต่าง เป็นสิ่งสำคัญสำหรับคนตาบอด เขาจะมีความพอใจเมื่อได้อ่านหรือเขียนโดยตนเอง

สำหรับ Readers' Guide to Periodical Literature (Abridged) มีเฉพาะฉบับพิมพ์อักษรธรรมดาขนาดเล็ก บรรณารักษ์ต้องช่วยค้นหาบทความวารสารจากคู่มือรายชื่อนี้ให้แก่นักเรียน บทความเรื่องที่ต้องการบางครั้ง อาจปรากฏในลักษณะอักษรเบรลปรากฏบนแผ่นดิสค์ หรืออาจพิมพ์ด้วยอักษรธรรมดา ถ้าเป็นไปได้ห้องสมุดจะบอกรับทั้ง 3 รูปแบบเพื่อบริการแก่นักเรียน บุคลากร และครูของโรงเรียนสอนคนตาบอดแห่งโอเวอร์บรูค ห้องสมุดยังมีวารสารเฉพาะด้านเพื่อคนพิการและคนตาบอด เช่น Journal of Vision Impairment and Blindness (ชื่อเดิม Outlook for the Blind) มีการจัดทำตั้งแต่ปี ค.ศ.1907 จนถึงปัจจุบัน

ห้องหนังสือวิชาชีพ ในห้องนี้จะมีทั้งหนังสือด้านวิชาชีพและหนังสือนวนิยาย โดยได้รับการบริจาคโดย Elizabeth Roe Dunning ครูวรรณคดีคนก่อนของโรงเรียนนี้ ดังนั้น หนังสือนวนิยายเหล่านี้จึงเป็นหนังสือระดับ "Best Books" เมื่อ 10 ปีก่อน มุมหนึ่งของห้องหนังสือวิชาชีพคือสิ่งพิมพ์สำหรับคนตาบอด จะมีตั้งแต่เล่มแรกที่เริ่มจัดพิมพ์จนถึงเล่มล่าสุด รวมถึงเรื่อง The Story of My Life เขียนโดย Helen Kellar เป็นอัตชีวประวัติของ Helen และ Anne Sullivan Maey ซึ่งเป็นครูของเธอเอง

ซอฟท์แวร์ เบรล และคอมพิวเตอร์พูดได้

ห้องสมุดจะจัดหาฮาดแวร์ชนิดเดียวกับที่มีใช้ในศูนย์วัสดุการศึกษา เช่น เครื่องเล่น

แผ่นเสียง เครื่องเล่นเทป เครื่องอ่านฟิล์มสตริป เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ และเครื่องฉายภาพยนตร์ พวกเครื่องเล่นแผ่นเสียงและเครื่องเล่นเทปนี้จะมีปลั๊กไฟที่ออกแบบเป็นพิเศษสำหรับคนตาบอดใช้

ผู้มาเยี่ยมชมห้องสมุดแห่งนี้จะสนใจเครื่อง Kurzweil Reading Machine (KRM) เป็นพิเศษ เครื่องนี้ประดิษฐ์ในปี ค.ศ.1970 โดย Raymond Kurzweil แห่งมหาวิทยาลัยเคมบริจด์ ความวิเศษของเครื่องจักรกลนี้คือ ช่วยคนตาบอดให้ "อ่าน" หนังสือ วารสาร และสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ ที่ไม่สามารถจัดหามาในลักษณะอักษรเบรลหรือเทปได้ โปรแกรม Kurzweil บรรจุการออกเสียงอ่านภาษาอังกฤษไว้ 1,000 กฎ เครื่อง KRM จะใช้เทคโนโลยีอันทันสมัยเปลี่ยนจากตัวอักษรมาเป็นคำพูดที่เข้าใจง่ายแทน (ระบบการทำงานของ KRM คล้ายกับการปฏิบัติงานที่ซับซ้อนของเครื่องคำนวณ) เปล่งเป็นเสียงพูดออกมาจากคอมพิวเตอร์ คือเปล่งเสียงออกมาเป็นคำ ๆ หรือสะกดทีละตัวอักษร หรือเปล่งเสียงเป็นจำนวนเลขทีละหลัก และยังสามารถเปลี่ยนตัวอักษรธรรมดาบนสิ่งตีพิมพ์ประเภทต่าง ๆ มาเป็นสัญญาณดิจิตอลแล้วพิมพ์ออกมาเป็นตัวพิมพ์อักษรเบรลต่อไป คู่มือการใช้เครื่อง KRM ห้องสมุดต้องจัดทำทั้งในรูปลักษณะอักษรเบรลและเทป เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักเรียน การเรียนรู้การใช้เครื่องจักรกลพวกนี้ก็เพื่อคนตาบอดจะได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ส่วนบรรณารักษ์จะเป็นเพียงผู้คอยช่วยเหลือในบางเรื่องเท่านั้น

โทรทัศน์และวิดีโอเทปจะจัดหามาให้นักเรียน บุคลากร และครูของห้องสมุดโรงเรียนนี้ได้ใช้ด้วยวัตถุประสงค์นานาประการ เครื่องวิดีโอเทปทำหน้าที่บันทึกและเผยแพร่รายการโชว์จากโทรทัศน์และจากม้วนเทป เครื่องวิดีโอเทปนี้มีคุณลักษณะพิเศษที่สามารถบันทึกรายการที่ตรงกับความต้องการของห้องสมุดได้เอง โดยบันทึกจากการส่งรายการในระบบ Network ของ Nation Caption Institute (NCI) นำเสนอรายการมากกว่า 90 รายการต่อวันและรายการวิดีโอเทปมากกว่า 1,500 เรื่อง จึงคาดหมายว่า สมาชิกห้องสมุดโอเวอร์บรูคที่มีความแตกต่างกันหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นพวกมีปัญหาด้านการฟังหรือพวกมีปัญหาด้านการเห็นก็ตาม ทุกคนต่างได้รับประโยชน์จากอุปกรณ์แบบใหม่นี้ด้วยกัน

โทรทัศน์และวิดีโอเทป ถูกนำมาใช้ประโยชน์นานาประการในโรงเรียนสอนคนตาบอดแห่งโอเวอร์บรูค ครูสอนสำนวนภาษาและวัฒนธรรมของชาวอเมริกันแก่นักเรียนต่างชาติโดยใช้รายการโทรทัศน์ นักเรียนที่เรียนภาษาจะขอยืมเทปไปทบทวนการเรียน ครูสอนวรรณคดีจะสอน

โดยใช้เทปภาพยนตร์และเทปละคร นอกจากนั้น ในวันสุดสัปดาห์ทางโรงเรียนยังได้ฉายภาพยนตร์ให้นักเรียนประจำชมอีกด้วย

การเรียนรู้จากสัมผัส

ห้องสมุดโรงเรียนสอนคนตาบอดแห่งโอเวอร์บรูค พยายามจัดหาอุปกรณ์ทุกประเภทที่จะช่วยนักเรียนตาบอดให้เกิดการเรียนรู้ รวมทั้งการใช้หุ่นกระบอก หุ่นมือ หุ่นนิ้วหรือแม้กระทั่งตุ๊กตามาประกอบการเล่านิทาน

ส่วนโรงเรียนเองก็ยังคงศูนย์การเรียนรู้จากสัมผัสเอาไว้ มีการสตาฟซากสัตว์และนก (รวมถึงตัวแรคคูน โอพอสซั่ม กระรอก กระต่าย และเสียงนกเสียงไก่ขัน) และยังอนุญาตให้นักเรียน "สำรวจ" สัตว์ที่อาศัยรอบบริเวณโรงเรียน มีการบันทึกเสียงร้องของนกเพื่อนำมาใช้ทดสอบของศูนย์เรียนรู้จากสัมผัส

ปี ค.ศ.1987 มีการเฉลิมฉลองรัฐธรรมนูญครบ 200 ปี เพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมด้วย จึงมีการจัดทำหุ่นจำลอง Independence Hall, Carpenters' Hall แผนกเบรลของ Independence Historical Park และรัฐธรรมนูญฉบับจำลองอักษรเบรลและอักษรธรรมดา

สื่อประเภทอื่น ๆ

ห้องสมุดใช้คอมพิวเตอร์ทั้งด้านการเรียนการสอน และใช้ผลิตบัตรรายการหนังสือทั้งชนิดอักษรเบรลและอักษรธรรมดา รายชื่อสิ่งพิมพ์ที่แจกจ่ายไปตามห้องสมุดโรงเรียนเด็กปกติก็ยังจัดทำเป็นชนิดอักษรเบรลด้วย เครื่อง Romeo Braille Printer เป็นเครื่องจักรกลแบบใหม่ถูกนำมาใช้ในการพิมพ์เพื่อการนี้ คอมพิวเตอร์สำหรับนักเรียนก็ถูกจัดเตรียมไว้ด้วยการที่เครื่องเปล่งเสียงพูดออกมา เพื่อทำให้ผู้ใช้ซึ่งเป็นคนตาบอดทราบว่าขณะนี้บนจอภาพเครื่องคอมพิวเตอร์มีอะไรปรากฏอยู่ ซึ่งต้องใช้ซอฟท์แวร์เฉพาะด้านเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เรื่องนี้

การบริการที่ได้มาตรฐาน ต้องการการปฏิบัติที่สุภาพและอาศัยความพยายามเป็นพิเศษจากบุคลากรห้องสมุดโรงเรียนสอนคนตาบอดแห่งโอเวอร์บรูค ความต้องการของนักเรียนและครูแต่ละคนต้องได้รับการพิจารณา และสนองตอบเท่าที่ห้องสมุดจะพึงกระทำได้

เก็บความจาก Willoughby, Edith L. "Library Services in a School for the Blind." *Catholic Library World* 3 (November-December, 1988): 120-121.